

ZASŁUŻENI DLA PEDAGOGIKI SPECJALNEJ

ANNA HRYNIEWICKA
https://orcid.org/0000-0001-5905-1839
hryniew@aps.edu.pl
Akademia Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

Data wpływu: 4.09.2020
Data przyjęcia: 10.09.2020

PROFESOR TADEUSZ STANISŁAW GAŁKOWSKI (1936–2020) – CZŁOWIEK I PSYCHOLOG¹

*Zamiast śmierci
racz z uśmiechem
przyjąć Panie
pod Twe stopy
życie moje
jak różaniec.*

Jan Twardowski, 18.01.2006 r.²

Dnia 29 lipca 2020 r. świat obiegła smutna wiadomość o niespodziewanej śmierci prof. dr. hab. Tadeusza Stanisława Gałkowskiego, wybitnego naukowca i wielkiego człowieka, który całe swoje życie zawodowe ogniskował wokół psychologicznej problematyki rehabilitacji osób niepełnosprawnych.

W zrozumieniu, kim był prof. Gałkowski i czym się kierował przy wyborze właśnie takiej drogi życiowej, pomocne może być odwołanie się do Jego biografii, której pełne odtworzenie nastęrczą jednak spore trudności z powodu Jego powściągliwości w zajmowaniu otoczenia swoją osobą i związany z tym brak odpowiednich opracowań. Mimo tych przeszkód udało się ustalić, że Profesor urodził się dnia 6 kwietnia 1936 r. w Częstochowie jako jedyne dziecko Zofii Józefy z d. Ciepeliowskiej (1906–1968) i Stanisława Gałkowskiego (1899–1985)³. W mieście tym, w obszernym, otwartym dla szerokiego grona przyjaciół rodzinnym domu z pięknym ogrodem i sadem owocowym, pod troskliwą opieką matki – przedwojennej nauczycielki Szkoły Powszechnej nr 9, ojca – urzędnika Wydziału Finansowego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej, swoich dziadków Zofii Antoniny z Gotzów (1881–1954)⁴ i Hieronima Ciepeliowskiego (1873–1950), emerytowanego

¹ Skrócona wersja artykułu została opublikowana w *Szkole Specjalnej* 4/2020, s. 298–308.

² Ostatnie słowa ks. Jana Twardowskiego podyktowane w dniu śmierci czuwającym przy nim osobom, umieszczone w zbiorze wierszy *Wierzę w radość*. Wydawnictwo św. Wojciecha, Poznań 2018.

³ Stanisław Gałkowski był synem Elżbiety z Basińskich i Michała Gałkowskiego (zapis z księgi zmarłych Parafii św. Zygmunta w Częstochowie).

⁴ Zofia Antonina Ciepeliowska była córką Walentyny z Pleślińskich i Jana Franciszka Gotza (1848–1910) (Arch. Państw. w Częstochowie, sygn. 8883, zespół arch. nr 8/1).

kierownika szkoły podstawowej, oraz dwóch ciotek: Władysławy Jadwigi Ciepiewskiej (1910–1963) i Marii Aleksandry Rosłań (1912–1985) – absolwentki filologii romańskiej, w towarzystwie ciotecznego rodzeństwa: Henryka Tomasza Ciepiewskiego (1936–2002) i Krystyny Rosłań-Kuhn (ur. w 1940 r.)⁵, spędził nie tylko lata wczesnego dzieciństwa, ale również lata wczesnej młodości.

Pierwszy etap edukacji realizował podczas drugiej wojny światowej w warunkach domowych po kierunku swojej matki oraz dziadka⁶, zmagającego się wraz z całą rodziną z bolesnymi przeżyciami po stracie dwóch synów, absolwentów LO im. Henryka Sienkiewicza w Częstochowie, z których starszy – Stefan Jan Ciepiewski (ur. w 1901 r. w Białej Górze pod Częstochową), absolwent podchorążówki⁷ w stopniu ppor. rezerwy, zginął w 1944 r. w służbie ojczyzny, w bitwie partyzantkiej w Lasach Janowskich koło Biłgoraja na Lubelszczyźnie (https://wbh.wp.mil.pl/pl/skanydetale_wyszukiwarka_bazy_personalne/154600/, pobr. 10.08.2020 r.), natomiast młodszy – Henryk Antonii Ciepiewski (ur. w Białej Górze w 1903 r.), pracujący jako lekarz, uwięziony na Pawiaku w 1941 r., po deportacji do obozu koncentracyjnego KL Auschwitz został zamordowany w dniu 16 czerwca 1942 r. (<http://www.tenhumbergreinhard.de/transportliste-der-deportierten/transportliste-der-deportierten-1941/transport-23071941-warschau.html>, pobr. 10.08.2020 r.).

Po wyzwoleniu spod okupacji niemieckiej w lutym 1945 r. na podstawie egzaminu Gałkowski został przyjęty do klasy IV Szkoły Podstawowej nr 23⁸, z której dnia 1 września 1945 r. przeniósł się do szkoły nr 9, a po jej ukończeniu w 1948 r. podjął naukę w jednej z najstarszych szkół średnich w Częstochowie, do jakich

⁵ Henryk Tomasz Ciepiewski – z wykształcenia ogrodnik i fotooperator, był synem brata matki prof. Gałkowskiego Stefana Jana Ciepiewskiego (1901–1944), natomiast Krystyna Rosłań-Kuhn – inżynier akustyk, ekspert w Biurze Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji zajmujący się m. in. sprawami udowodnień dla niepełnosprawnych, laureatka nagrody „Osobowość Roku 2018” Polskiej Izby Radiodiffuzji Cyfrowej w kategorii „Otoczenie Biznesu”, członek Polskiego Komitetu Audiofonologii, była córką siostry matki prof. Gałkowskiego Marii Aleksandry Rosłań.

⁶ Hieronim Ciepiewski przez cały okres wojny organizował tajnej nauczanie dla kilkusobowych grup dzieci swoich sąsiadów (Pąchalska, 2002, s. 28).

⁷ Była to potoczna nazwa Szkoły Podchorążych Rezerwy, utworzonej w okresie międzywojennym i ukierunkowanej na kształcenie kandydatów na oficerów rekrutujących się spośród absolwentów szkół średnich i wyższych. W latach 1922–1939 w Polsce funkcjonowało wiele takich ośrodków kształcenia podchorążych rezerwy. Jednym z nich był działający w Częstochowie „Dywizyjny Kurs Podchorążych Rezerwy 7 Dywizjonu Piechoty przy 27 Pułku Piechoty” (https://pl.wikipedia.org/wiki/Szkoła_Podchorążych_Rezerwy, pobr. 11.08.2020 r.).

⁸ Od 1937 r. szkoła ta miała status szkoły specjalnej, który, w związku z przejściem przez Niemców władzy w Inspektoracie Szkolnym, przejściowo utraciła w 1940 r. na rzecz szkoły powszechnej, również sprawującej opiekę nad dziećmi niepełnosprawnymi intelektualnie poprzez włączanie ich do grupy dzieci w normie intelektualnej. Od 2008 r. przy szkole tej, obecnie noszącej nazwę Zespołu Szkół Specjalnych nr 23 im. Janusza Korczaka, prężnie działa Stowarzyszenia na Rzecz Osób Niepełnosprawnych, z Autyzmem i Zaburzeniami Pokrewnymi „Daj mi czas” (por. <http://zss23korczak.edu.pl/o-szkole/historia>, pobr. 8.08.2020 r.), z inicjatywy którego w dniu 21 listopada 2014 r. odbyła się X Jubileuszowa Konferencja Naukowa „Jestem osobą z autyzmem – dajcie mi szansę” pod patronatem prof. Tadeusza Gałkowskiego, zasiadającego w Komitecie Naukowym. Refleksję Profesora na temat poruszanej tam problematyki zarejestrował Portal Informacyjny Radia Fiat (do odsłuchania na stronie: <http://czestochowskie24.pl/rozmowa-dnia/czestochowa-konferencja-o-autyzmie/>, pobr. 8.08.2020 r.).

należy Liceum Ogólnokształcące im. Romualda Traugutta (por. akta osobowe studenta T. S. Gałkowskiego, Archiwum Uniwersyteckie KUL, Wydział Filozofii, sygn. F 13945). Była to szkoła elitarna, o wysokim poziomie nauczania, o profilu humanistycznym, w której pracowało wielu zasłużonych dla nauki i kultury nauczycieli zafascynowanych postacią jej patrona i jego bezgranicznym poświęceniem dla dobra ojczyzny, szczególnie skoncentrowanych na przekazywaniu historii, kultywowaniu tradycji, formowaniu postaw patriotycznych, obywatelskich oraz prospołecznych, stawiających sobie za cel „kształcenie i wychowanie kolejnych pokoleń polskiej inteligencji, ludzi niemal z definicji niepokornych”, zdolnych do rozumienia otaczającej ich rzeczywistość oraz brania za nią odpowiedzialności (Kołodziejski⁹, 2005, s. 7)¹⁰. Jak podaje Ewelina Dziewońska-Chudy (2013, s. 121), wśród absolwentów tej szkoły można odnaleźć znane osobistości w różnych obszarach życia społecznego, naukowego, artystycznego i kulturalnego. Przykładem są przyjaciele z ławy szkolnej Profesora, dzielący z Nim zainteresowania muzyczne rozwijane w Państwowej Szkole Muzycznej w Częstochowie, tacy jak Andrzej Jasiński – profesor, pianista, jeden z najwybitniejszych pedagogów fortepianu, wychowawca Krystiana Zimmermana oraz Jerzy Marchwiński – profesor Akademii Muzycznej im. F. Chopina w Warszawie, zaliczany do grona najwybitniejszych polskich pianistów i kameralistów. Chociaż w przeciwieństwie do swoich przyjaciół prof. Gałkowski nie uczył się muzyki w sposób sformalizowany, jednak zupełnie sprawnie grał na pianinie, miał dużą wrażliwość muzyczną oraz otwartość na ten rodzaj sztuki.

Być może o niezrealizowanych swoich ambicjach artystycznych myślał, wspominając okres edukacji w szkole średniej:

Czas przeleciał jak zwykle zbyt szybko i stopniowo wraz z jego upływem coraz częściej przychodzi refleksja, co jeszcze zostało bezpowrotnie stracone, niedocenione, zaniedbane. Tyle było przecież planów, błędnych lub spóźnionych decyzji, niezbyt trafnych wyborów itd., których nie można już odwołać. Pamiętam nasze młode lata, w «starej budzie» przy ulicy Jasnogórskiej, które minęły w okresie pełnego totalizmu¹¹, gdy musieliśmy śpiewać kantaty o Stalinie, a ukradkiem wymieniać usłyszane z radia Wolna Europa informacje. Ile mieliśmy wtedy dalekosiężnych planów, celów, oczekiwań i perspektyw, a tak mało z nich można było osiągnąć.

⁹ Janusz Kołodziejski (1947–2020) – absolwent Wydziału Prawa oraz Wydziału Nauk Społecznych UW, przez 40 lat adiunkt w Instytucie Nauk Ekonomicznych i Społecznych oraz w Instytucie Socjologii i Psychologii Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, równocześnie w latach 1986–1991 nauczyciel religioznawstwa i wiedzy o społeczeństwie oraz w latach 1999–2006 – dyrektor LO im. Traugutta w Częstochowie, które ukończył w 1965 r.

¹⁰ Do takich osób należała m. in. wychowawczyni prof. Gałkowskiego, jednocześnie Jego nauczycielka języka francuskiego Maria Gollenhoferowa (1897–1968), absolwentka Instytutu Pedagogicznego na Wydziale Języków Nowożytnych w Petersburgu z 1918 r., związana z LO im. Traugutta w latach 1921–1965, osoba niezwykle wrażliwa, o wyjątkowej kulturze, lubiana i poważana przez młodzież (<http://absolwent.traugutt.net/>, pobr. 4.08.2020 r.).

¹¹ Totalizm (łac. *totalis* – cały, całkowity) – dawna nazwa totalitaryzmu, systemu politycznego, w którym państwo sprawuje ścisłą kontrolę nad wszystkimi dziedzinami życia społecznego, kulturalnego i osobistego obywateli (Skorupski, Auderska, Łempicka, 1974, s. 832).

Jednak z naszej klasy znaczna część absolwentów podjęła studia, choć nie zawsze w tym kierunku, jaki sobie wymarzyła¹². Niełatwo się było na nie dostać, zwłaszcza gdy się nie było aktywnym działaczem w Związku Młodzieży Polskiej, a tym bardziej gdy się do tej organizacji nie należało¹³. Pod koniec roku 1951/52 szkolnego, ale jeszcze przed egzaminem dojrzałości, zgłosiłem swój zamiar rozpoczęcia studiów na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i był to w owych czasach mało popularny wybór. Najlepszym tego dowodem był fakt, że ktoś z administracji szkolnej przepisując dane z rozprawdanej w klasach maturalnych ankiety popełnił błąd, wpisując przy moim nazwisku – Katowicki Uniwersytet Lubelski (<http://absolwent.traugutt.net/>, pobr. 4.08.2020 r.).

Pisał na stronie „Trauguciaków” (tamże), że ze względu na wcześniejsze zainteresowania filozofią, wzbudzone lekturą m. in. dzieł Emersona¹⁴, Tatarkiewicza¹⁵, a także znanego częstochowianina Biegańskiego¹⁶, zdecydował się na podjęcie studiów z tego zakresu na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej. Po latach z dużym dystansem ocenił swoje młodzieńcze marzenia zajmowania się filozofią jako nie w pełni dojrzałe. Z pewnością na tej opinii zaciążyły warunki, w jakich przebiegały Jego studia. Jak bardzo odbiegały one od współczesnych standardów, wskazuje następująca wypowiedź Profesora:

W wieku 16 lat wyjechałem na studia do Lublina, nie mając w tym dość odległym od rodzinnych stron mieście żadnych przyjaciół ani znajomych. Mój samodzielny i z nikim nie dyskutowany wybór, stwarzał mi okazję do dość twardej szkoły życia, bo nie mogłem liczyć na wydatną pomoc finansową ze strony rodziny. Mieszkając w domu

¹² Do kolegów szkolnych prof. Gałkowskiego, którym udało się ukończyć studia zgodnie z kierunkiem zainteresowań, należeli m.in.: Andrzej Bohdanowicz (ur. w 1932 r.), absolwent rusycystyki na Uniwersytecie Jagiellońskim, zamiłowany brydżysta, zdobywca trofeów w turniejach krajowych; Jan Czekajewski (ur. w 1934 r.), twórca licznych wynalazków i patentów w zakresie elektroniki, autor wiele artykułów o tematyce społecznej opublikowanych w prasie polskiej i polonijnej, uznany w 1989 r. za najlepszego przedsiębiorcę Stanu Ohio w dziedzinie wysokiej technologii; Andrzej Jasiński (ur. w 1936 r.), profesor, pianista, jeden z najwybitniejszych pedagogów fortepianu, wychowawca Krystiana Zimmermana; Henryk Kluba (1931–2005), reżyser, aktor, pedagog, wieloletni rektor łódzkiej szkoły filmowej; Antoni Kondek, absolwent Wydziału Geologiczno-Poszukiwawczego Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie oraz Podyplomowego Studium Geotechniki na Wydziale Inżynierii Sanitarnej i Wodnej Politechniki Krakowskiej; Antoni Mazur, absolwent fizyki w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie oraz Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu; Romuald Oduliński, absolwent Wydziału Mechanicznego Politechniki Częstochowskiej zamieszkały w Montrealu; Zdzisław Jan Pietrzyk (1933–2006), działacz sportowy (<http://absolwent.traugutt.net/>, pobr. 4.08.2020 r.).

¹³ Szczegółowy opis indoktrynacji ideologicznej prowadzonej po 1945 r. w szkolnictwie częstochowskim na przykładzie II LO im. R. Traugutta oraz IV LO im. H. Sienkiewicza, por. Cieślak (2020, s. 237–263).

¹⁴ Ralph Waldo Emerson (1893–1882) – „amerykański poeta i eseista [...] jeden z najbardziej wpływowych myślicieli i pisarzy XIX w., zwolennik demokratycznego egalitaryzmu, uważany za filozofa idealizmu” (https://pl.wikipedia.org/wiki/Ralph_Waldo_Emerson, pobr. 5.08.2020 r.).

¹⁵ Władysław Tatarkiewicz (1886–1980) – „filozof i historyk filozofii, estetyk i etyk, historyk sztuki, członek Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk” (<https://lubimyczytac.pl/autor/34740/wladyslaw-tatarkiewicz>, pobr. 5.08.2020 r.).

¹⁶ Władysław Biegański (1857–1917) – „doktor medycyny, teoretyk logiki i psychologii, filozof, działacz społeczny” (https://pl.wikipedia.org/wiki/Wladyslaw_Biegański, pobr. 5.08.2020 r.).

akademickim w wieloosobowych pokojach, śpiąc na przekazanych z jakichś koszar do dyspozycji uczelni piętrowych, metalowych łózkach i mając wokół siebie starszych od kilku do kilkunastu lat kolegów studiujących na różnych wydziałach, trzeba było się nauczyć koncentracji uwagi i wyłączania jej w różnych momentach, jeśli w okresie przed egzaminami chciało się czegoś nauczyć. Moje zainteresowania filozoficzne na drugim roku studiów skierowały się w stronę psychologii i odtąd bardziej intensywnie zacząłem poza obowiązkowymi lekturami szperać w dostępnych bibliotekach w poszukiwaniu dzieł i czasopism z zakresu psychologii, psychiatrii, neurofizjologii. Mieliśmy dostęp do wielu poważnych dzieł, w jakie uczelnie zachodnie zaopatrywały zbiory piśmiennicze jedynej prywatnej uczelni za żelazną kurtyną (tamże).

Tym, co szalenie ułatwiało rozwijanie własnych zainteresowań, był fakt, że na KUL-u w przeciwieństwie do państwowych uczelni wyższych „nie obowiązywał paradygmat marksistowsko-leninowski” (Gałaszewska-Chilczuk, 2013, 25). Mimo prób ograniczenia jego działalności pozostawał on „enklawą wolnej myśli”, „oazą światła”, w której wykładowcy decydowali o treści wykładów, a studenci mieli kontakt z najwybitniejszymi przedstawicielami różnych środowisk intelektualnych (tamże, s. 25). Tak też było w przypadku młodego studenta Gałkowskiego, korzystającego z każdej okazji poznania nauki zachodniej, w tym również psychologii kontynentalnej i anglo-amerykańskiej. Jego zainteresowania naukowe i pasja badawcza ujawniły się już w trakcie studiów, pobudzone przez tak znakomitych wykładowców, jak: prof. Irena Sławińska (1913–2004), wykładowca historii i teorii literatury; prof. Jacek Woźniakowski (1920–2012), wykładowca historii sztuki; prof. Przemysław Mroczkowski (1915–2002), wykładowca filologii romańskiej i angielskiej; prof. Stefan Świeżawski (1907–2004), wykładowca historii filozofii; prof. Jerzy Kalinowski (1916–2000), wykładowca filozofii prawa; ks. prof. Mieczysław Dybowski (1885–1975), wykładowca ogólnej psychologii doświadczalnej; doc. Władysława Mielczarska, wykładowca psychologii rozwojowej; prof. Józef Reutt (1901–1972), wykładowca psychologii; prof. Zdzisław Papierkowski (1903–1980), wykładowca psychologii sądowej; prof. Jerzy Strojnowski (1922–1999), wykładowca anatomii i fizjologii układu nerwowego, czy dojeżdżający z Krakowa przyszły papież ks. Karol Wojtyła (1920–2005) (por. Gałkowski, 1998, s. 189–193). Niewątpliwie dla rozwoju naukowego prof. Gałkowskiego ogromne znaczenie miały również kontakty z Towarzystwem Wiedzy Powszechnej, któremu przewodniczył „przybyły ze Lwowa zasłużony pedagog prof. Ziemnowicz”¹⁷; nawiązanie współpracy z doc. Leonem Kaczmarkiem z Zakładu Języka Polskiego UMCS¹⁸; uczestnictwo w założeniu i w działalności

¹⁷ Mieczysław Ziemnowicz, pierwotnie Mieczysław Kokoszka (1882–1971) – germanista, pedagog, przedwojenny dyrektor Państwowego Pedagogium we Lwowie oraz naczelnik Wydziału Szkolnictwa Średniego w Kuratorium Okręgu szkolnego Lwowskiego, po II wojnie światowej kierownik Katedry Pedagogiki na Wydziale Przyrodniczym i Humanistycznym UMCS oraz dziekan Wydziału Przyrodniczego. (https://pl.wikipedia.org/wiki/Mieczysław_Ziemnowicz, pobr. 1.09.2020 r.).

¹⁸ Leon Kaczmarek (1911–1996) – „polski profesor, toponimista i logopeda, ojciec polskiej logopedii, współtwórca Polskiego Towarzystwa Logopedycznego” (https://pl.wikipedia.org/wiki/Leon_Kaczmarek, pobr. 31.08.2020 r.).

Koła Naukowego Studentów Psychologii, umożliwiającego współpracę z prof. Stefanem Szumanem¹⁹ i prof. Edwardem Franusem²⁰ z Uniwersytetu Jagiellońskiego; zapoznanie się z funkcjonowaniem Pracowni Psychometrycznej Szpitala Psychiatrycznego w Kobierzynie, a także możliwość publikacji w biuletynie Koła wywiadów zebranych podczas zjazdu psychologów w 1956 r. na Uniwersytecie Warszawskim, m. in. z prof. Stefanem Szumanem, prof. Mieczysławem Chojnowskim²¹ i prof. Tadeuszem Tomaszewskim²² (por. Gałkowski, 1998, s. 194–195).

W 1957 r. prof. Gałkowski ukończył studia, uzyskując stopień magistra filozofii na podstawie pracy magisterskiej pt. *Próba psychologicznej analizy objawów dyslalii u debilów w wieku szkolnym* przygotowanej pod kierunkiem prof. dr Natalii Reuttowej²³. Jeszcze przed uzyskaniem dyplomu, w kwietniu 1956 r. rozpoczął pracę zawodową w charakterze logopedy w Poradni Foniatrycznej Wojewódzkiej Przychodni Specjalistycznej w Lublinie, gdzie przez ponad dwa lata zajmował się diagnozą i rehabilitacją osób z dysfunkcją słuchu i zaburzeniami mowy. Po przeniesieniu się do Warszawy w lipcu 1958 r. zatrudnił się jako psycholog kliniczny i logopeda na Oddziale Foniatrycznym Kliniki Laryngologicznej Akademii Medycznej prowadzonym przez prof. Aleksandrę Mitrinowicz-Modrzejewską²⁴ oraz dodatkowo w Stołecznej Przychodni Zdrowia Psychicznego w Warszawie, z ramienia której mógł aktywnie uczestniczyć w reaktywowanym i dość prężnie rozwijającym się Polskim Towarzystwie Higieny Psychiczej,

¹⁹ Stefan Szuman (1889–1972) – pedagog, psycholog, lekarz, autor wielu prac badawczych, głównie poświęconych rozwojowi procesów poznawczych, mowy i twórczości rysunkowej dziecka, twórcą oryginalnej teorii wychowania estetycznego (<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Szuman-Stefan;3983606.html>, pobr. 1.09.2020 r.).

²⁰ Edward Franus – bliski współpracownik Szumana, pomagający przy wprowadzaniu metod fotograficznych i filmowych do psychologii. Przygotował unikatowe albumy fotograficzne obrazujące rozwój dziecka od urodzenia do 6. roku życia Ponadto prowadził badania nad myśleniem technicznym u dzieci i młodzieży oraz założył Zakład Psychologii Pracy, w którym rozwijał swoją koncepcję psychologii ergonomicznej (Kielar-Turska, 2006, s. 68).

²¹ Mieczysław Chojnowski (1909–2001) – filozof, psycholog, założyciel i w latach 1959–1969 kierownik Pracowni Psychometrycznej Polskiej Akademii Nauk (https://pl.wikipedia.org/wiki/Mieczyslaw_Chojnowski, pobr. 1.09.2020 r.).

²² Tadeusz Tomaszewski (1910–2000) – psycholog, twórca teorii czynności, nauczyciel akademicki, w latach 1950–1968 kierownik Katedry Psychologii Ogólnej Wydziału Humanistycznego UW, a od 1968 do 1978 r. dyrektor Instytutu Psychologii na Wydziale Psychologii i Pedagogiki UW, były przewodniczący Komitetu Nauk Psychologicznych PAN, wiceprzewodniczący Międzynarodowej Unii Psychologii Naukowej, członek Komitetu Wykonawczego Międzynarodowego Komitetu Psychologii Stosowanej ([https://pl.wikipedia.org/wiki/Tadeusz_Tomaszewski_\(psycholog\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Tadeusz_Tomaszewski_(psycholog)), pobr. 1.09.2020 r.).

²³ Natalia Reuttowa (1909–1986) – pedagog, psycholog, w latach 1954–1957 związana z Wydziałem Filozofii Chrześcijańskiej KUL, a w latach 1957–1978 z Wydziałem Humanistycznym UMCS (https://pl.wikipedia.org/wiki/Natalia_Reuttowa, pobr. 31.08.2020 r.).

²⁴ Aleksandra Mitrinowicz-Modrzejewska (1898–1975) – twórczyni polskiej szkoły foniatrycznej, wieloletnia klinicystka, wybitna badaczka problematyki z zakresu rehabilitacji zaburzeń mowy i słuchu.

założonym przez prof. Kazimierza Dąbrowskiego²⁵, oraz w kierowanym przez niego Zakładzie Higieny Psychiczej i Psychiatrii Dziecięcej.

Jak pisał, dziedziną, w której zaczął pracować, „była mało znana i wymagała doksztalcenia się. Dostarczała początkowemu psychologowi wiele cennego materiału klinicznego, ale bez praktycznego przygotowania i pomocy ze strony bardziej doświadczonych starszych kolegów było się zdany na własną inwencję. Jedynymi wydawnictwami zagranicznymi, w jakie wówczas można było się zaopatrzyć, były publikacje napływające ze Związku Radzieckiego oraz Niemiec Wschodnich” (tamże, s. 196). Przez pierwsze dwa lata pracy w Poradni Foniatrycznej Profesor zetknął się „z dość szerokim zakresem problemów, jakie trzeba było rozwiązać. Dotyczyły one –poza diagnozą psychologiczną i ustaleniem wskazań do programu rehabilitacji zgłaszających się dzieci – współpracy ze środowiskiem szkolnym i rodzinnym, stając się źródłem dotkliwego poczucie „braku potrzebnych umiejętności, niezbędnych do realizacji tych zadań” (tamże, s. 198). Rodziło to konieczność odwoływania się nie tylko do osobistego doświadczenia, ale również do rozwiązań stosowanych w innych krajach. Ich poznanie umożliwił dostęp do bibliotek medycznych w Warszawie i Lublinie, mających aktualne publikacje amerykańskie, nawiązanie rozległych kontaktów z naukowymi organizacjami zajmującymi się problematyką zaburzeń mowy i słuchu w Stanach Zjednoczonych oraz uczestnictwo w szkoleniach, konferencjach i pracach badawczych organizowanych przez Polskie Towarzystwo Higieny Psychiczej.

Ważnym rokiem w karierze zawodowej i naukowej prof. Gałkowskiego był rok 1960, w którym wspólnie z lekarzem odbywającym staż w Ośrodku Foniatrycznym, późniejszym profesorem – Jerzym Grossmanem²⁶, przygotował i wygłosił pierwszy referat naukowy na VII Otwartym Seminarium Akustyki w Gliwicach. Referat ten, omawiający wyniki badań czasu reakcji i zmęczenia słuchowego u dzieci prawidłowo słyszających, nie tylko został pozytywnie oceniony przez zgromadzonych uczonych reprezentujących nauki ścisłe i przyrodnicze, ale również został opublikowany w dwóch poważnych czasopismach, jakimi były *Przegląd Psychologiczny* i *Acta Medica Polona*. To otworzyło Mu drogę do dalszej aktywności w popularyzacji wiedzy psychologicznej. W latach 60. XX w. prof. Gałkowskiego szczególnie interesowały:

[...] osiągnięcia z pogranicza nauk społecznych i ścisłych, jakie były udziałem szybko rozwijającej się w tym okresie cybernetyki. Powstało naukowe towarzystwo,

²⁵ Kazimierz Dąbrowski (1902–1980) – „polski lekarz, psychiatra, psycholog kliniczny, filozof oraz pedagog [...] twórca teorii dezintegracji pozytywnej, autor licznych publikacji naukowych i popularnonaukowych w dziedzinie psychologii klinicznej” (https://pl.wikipedia.org/wiki/Kazimierz_D%C4%85browski_psycholog, pobr. 31.08.2020 r.).

²⁶ Jerzy Grossman (zm. 2012) – lekarz, naukowiec i teoretyk rehabilitacji ruchowej, zasłużony nauczyciel akademicki, były ordynator w Sanatorium Rehabilitacyjnym Chirurgii Dziecięcej w Konstancinie (włączonym później do Stołecznego Centrum Rehabilitacji schorzeń Narządu Ruchu), od 1978 r. związany z AWF w Warszawie, w której kolejno pełnił funkcję kierownika Katedry Fizjologii Wydziału Rehabilitacji, prodziekana ds. Nauki Wydziału Rehabilitacji oraz jego dziekana, łącząc tę pracę z wieloma ważnymi funkcjami społecznymi, m. in w resorcie edukacji narodowej i zdrowia (<http://arch.awf.edu.pl/aktualnosci.php?id2=353>, pobr. 1.09.2020 r.).

któremu przewodniczył prof. Henryk Greniewski²⁷, zajmujący się ekonometrią. Spotkałem się z nim i brałem dość aktywny udział w tych inicjatywach na terenie Warszawy, które łączyły się z upowszechnianiem i wykorzystaniem docierających do nas publikacji zagranicznych z tego zakresu. Opublikowałem kilka popularnonaukowych artykułów w różnych czasopismach i wraz z kilkoma kolegami, wśród których byli matematycy, fizycy, inżynierowie, prawnicy, psychologowie i lekarze (dziś przynajmniej połowa z nich ma stopnie i tytuły naukowe), urządzaliśmy spotkania dyskusyjne, zbierając się w kawiarni Bristol. Byliśmy pełni wiary w to, że nowe koncepcje pozwolą wyjaśnić wiele spornych lub nie rozstrzygniętych jeszcze problemów w tych dziedzinach, w których pracowaliśmy (tamże, s. 211).

Możliwość poznania takich koncepcji stwarzało uczestnictwo w październiku 1960 r. w Pierwszym Międzynarodowym Kongresie Medycyny Cybernetycznej w Neapolu, na którym prof. Gałkowski przedstawił hydrodynamiczny model jąkania opracowany przez fizyka z UMCS, jednocześnie kolegę z Koła Cybernetyki dr. Adama Adamczyka. Zainteresowanie, jakie wzbudziło to wystąpienie, przyczyniło się do rozszerzenia Jego kontaktów ze światem nauki. Podczas kongresu poznał „kilka znanych w świecie osobistości”, wśród których znalazł się twórca cybernetyki, amerykański matematyk i filozof Norbert Wiener (1894–1964), psychiatra i autor książki o cybernetyce wydanej wówczas w Polsce Ross Ashby (1903–1972) z Wielkiej Brytanii oraz wybitny amerykański fizyk teoretyczny, jeden z pionierów biologii matematycznej Nikolas Rashevsky (1899–1972). Pisał:

Materiały z tego kongresu, który stanowił pierwszą interdyscyplinarną wymianę myśli w tej nowej, szybko wtedy rozwijającej się dziedzinie, pozostały dla mnie przez długi czas źródłem inspiracji i przyjemnych wspomnień. Organizatorzy zadbali bowiem o uczestników. Mogliśmy zwiedzać Pompeje, Sorrento, Amalfi i wyspę Capri. Moja słaba znajomość języka włoskiego, którego uczyłem się trochę podczas studiów, nie na wiele mi się przydała. Dość duże trudności miałem także w porozumiewaniu się w języku francuskim, w którym wygłaszałem referat i odpowiadałem na pytania stawiane przez uczestników. Postanowiłem poważnie zabrać się do nauki obu języków zaraz po powrocie do kraju. Tymczasem po tygodniu pobytu w Neapolu [...] wyłoniła się przede mną jeszcze perspektywa spędzenia jeszcze trzech tygodni w Rzymie. [...]. Po linii zawodowej mogłem odbyć krótkie, ale owocne dla mnie staże w klinice uniwersyteckiej psychiatrii dziecięcej. Zapoznałem się z działalnością podobnego do warszawskiego ośrodka foniatrycznego. Zwiedzałem także Państwowy Instytut Głuchoniemych położony przy rozległej arterii Rzymu – Via Nomentana. Uzyskane w tych ośrodkach materiały w zatrwającą sposób powiększały wagę mego lotniczego bagażu, ale były tak cennymi nabytkami, że nie przejmowałem się tym” (tamże, s. 213–215).

²⁷ Henryk Greniewski (1903–1972) – matematyk, logik, informatyk, od 1948 r. kierownik pierwszej polskiej instytucji naukowej zajmującej się komputerami w Państwowym Instytucie Matematycznym, zawodowo związany z WSP, Katedrą Ekonometrii na UW, Zakładem Cybernetyki przy Instytucie Filozofii i Socjologii PAN. W 1962 r. założył Polskie Towarzystwo Cybernetyczne, w którym sprawował funkcję pierwszego sekretarza (https://pl.wikipedia.org/wiki/Henryk_Greniewski, pobr. 1.09.2020 r.).

Podobne emocje towarzyszyły Jego następnej podróży do Wiecznego Miasta związanej z otrzymaniem w 1962 r. miesięcznego stypendium rządu włoskiego, podczas której prof. Gałkowski mógł odnowić stare i nawiązać nowe, istotne dla Jego kariery zawodowej znajomości. Warto przypomnieć, że po odejściu z Ośrodka Foniatrycznego Akademii Medycznej w 1962 r. podjął pracę w charakterze psychologa w Sanatorium Neuropsychiatrii Dziecięcej w Garwolinie, kierowanym przez dr. Stanisława Wawrzyńczyka (1908–1994), wszechstronnie wykształconego człowieka, mającego za sobą studia psychologiczne, biologiczne i medyczne, który kilkanaście lat spędził w łagrze sowieckim o zaostrzonym rygorze w Workucie na Syberii, a po odzyskaniu wolności zrealizował swoje marzenie o założeniu sanatorium dla dzieci ze schorzeniami psychicznymi. Organizował coroczne sympozja, w których, oprócz pracowników przedstawiających wyniki swojej pracy, uczestniczyły takie osobistości, jak prof. Mieczysław Michałowicz²⁸ czy Janina Doroszevska²⁹. Z jego inicjatywy powstała polska sekcja Międzynarodowego Stowarzyszenia dla Badań Naukowych Upośledzenia Umysłowego. Gdy w 1970 r. odbywał się w Warszawie III Międzynarodowy Kongres Stowarzyszenia, prof. Gałkowski był jednym z sekretarzy naukowych koordynujących przygotowanie poszczególnych sesji. Niestety, ku Jego zdumieniu na ten kongres, ze względu na polityczną przeszłość, nie zaproszono dr. Wawrzyńczyka, ówczesnego przewodniczącego polskiej sekcji (tamże, s. 215–221).

W sanatorium w Garwolinie prof. Gałkowski musiał zmierzyć się z oczekiwaniami pracodawcy dotyczącymi aktywności naukowej oraz innowacyjnych propozycji związanych z programami rehabilitacji. Za pomocą zdobytej przez dr. Wawrzyńczyka aparatury dokonał pomiaru odruchów psychogalwanicznych u pacjentów upośledzonych umysłowo w stopniu głębokim oraz u dzieci z pobliskiej szkoły podstawowej. Wyniki swoich analiz opublikował w 1968 r. w *Child Neurology and Developmental Medicine* – międzynarodowym czasopiśmie wydawanym w Wielkiej Brytanii. Wspólnie z kolegami opublikował również kilka artykułów w takich prestiżowych czasopismach, jak *Folia Phoniatica*, *Psychoteraphy i Psychosomatics*, *Acta Paedopsychiatica*, *Audiology*. Nie mogąc osobiście uczestniczyć w międzynarodowych kongresach, wysyłał też swoje referaty do publikacji w materiałach zjazdowych w Rzymie, Neapolu i Wiedniu (tamże, s. 223).

Na prośbę swego przyjaciela Jerzego Grossmana podjął się także stałych konsultacji w Sanatorium Rehabilitacji Chirurgii Dziecięcej w Konstancinie pod Warszawą. Przez 5 lat prowadził tam badania psychologiczne dzieci ze zniekształceniami kostno-stawowymi, po zabiegach chirurgicznych na sercu, z przepuklinami mózgowo-rdzeniowymi, porażeniem mózgowym, rozszczepami podniebienia i innymi zespołami zaburzeń. Jednocześnie, zachęcony przez prof. Jana

²⁸ Mieczysław Michałowicz (1876–1965) – wybitny pediatra, działacz polityczny i społeczny, rektor i wykładowca Akademii Medycznej, członek Polskiej Akademii Umiejętności oraz Polskiej Akademii Nauk (https://www.wikiwand.com/pl/Mieczyslaw_Michałowicz, pobr. 1.09.2020 r.).

²⁹ Janina Doroszevska (1900–1979) – pedagog, specjalistka z zakresu pedagogiki terapeutycznej oraz kształcenia nauczycieli szkół specjalnych, wykładała pedagogikę specjalną w PIPS oraz na Wydziale Psychologii i Pedagogiki UW (Hryniewicka, 2013).

Kossakowskiego³⁰, jednego z twórców chirurgii dziecięcej, wspólnie z Groszmanem przygotowywał wystąpienia na konferencje naukowe i publikacje do międzynarodowych czasopism, m. in. dotyczące postaw rodziców wobec dzieci z wrodzonymi wadami rozwojowymi oraz efektów postępowania rehabilitacyjnego w przypadku dzieci ze specjalnymi zaburzeniami mowy. Jako przewodniczący Warszawskiego Oddziału, a później jako członek Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Walki z Kalectwem realizował różne projekty pozainstytucjonalnych form pomocy osobom niepełnosprawnym i ich rodzinom. Wyniki swoich badań i obserwacji prezentował podczas licznych konferencji organizowanych przez PTWK. Jako wykładowca dzielił się także swoją wiedzą i doświadczeniem z uczestnikami różnych kursów dokształcających organizowanych przez Instytut Matki i Dziecka w Warszawie. Jego kompetencje i zaangażowanie w realizację podjętych zadań zostały dostrzeżone przez ówczesną kierowniczkę Kliniki Otolaryngologii Instytutu Matki i Dziecka dr Danutę Borkowską-Gaertig³¹. W 1964 r. zaprosiła ona prof. Gałkowskiego do współpracy w charakterze psychologicznego konsultanta polsko-amerykańskich badań nad wczesną opieką nad dzieckiem z zaburzeniami słuchu. Merytoryczny nadzór nad tymi badaniami, w których prof. Gałkowski uczestniczył do 1974 r., sprawowali wybitni psychologowie ze Stanów Zjednoczonych, tacy jak Donald Harrison, Richard Silverman, Hilda Schlesinger oraz z Polski prof. Maria Przetacznikowa³² i zatrudniona na stałe w Instytucie dr Jadwiga Ślęzak. Z Krakowa dojeżdżała – jako konsultant – doc. Lidia Geppertowa³³. Kontakt z nią zaowocował otwarciem przewodu doktorskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz wejściem w skład Rady Naukowej Polskiego Związku Głuchych, przygotowującego ogólnokrajową sieć poradni rehabilitacyjnych dla małych dzieci z uszkodzonym słuchem. Wytyczne do dalszej działalności w tych poradniach przygotowywała Centralna

³⁰ Jan Eustachy Kossakowski (1900–1979) – autor programu szkolenia i specjalizacji w zakresie chirurgii dziecięcej, przyczynił się do powstania nowych oddziałów specjalistycznych w Polsce. Zainicjował działalność Polskiego Towarzystwa Chirurgii Dziecięcej, od 1967 r. był jego honorowym członkiem. Przez ostatnie 10 lat swego życia zajmował się twórczością plastyczną. Jego prace malarzkie oraz rzeźby znajdują się w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie ([https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Kossakowski_\(lekarz\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Kossakowski_(lekarz)), pobr. 2.09.2020 r.).

³¹ Danuta Borkowska-Gaertig (1922–1994) – lekarz laryngolog, od 1961 r. kierowniczka Instytutu Matki i Dziecka. Wraz z zespołem pracowników Kliniki Laryngologicznej prowadziła badania nad słuchem u dzieci, zapoczątkowując prace nad programem wczesnego wykrywania i rehabilitacji małych dzieci niedosłyszących (Świderski, 2019, s. 57).

³² Maria Przetacznikowa (1920–1995) – profesor psychologii na UJ, wybitna badaczka i wychowawczyni wielu pokoleń psychologów, „była jednym z twórców polskiej psycholingwistyki, prowadząc przez wiele lat badania i obserwacje nad rozwojem mowy dziecka, adaptując rozmaite osiągnięcia wybitnych badaczy z różnych krajów do polskich warunków, popularyzując poglądy tak zwanych autorytetów w dziedzinie psychologii” (Gałkowski, 1995, s. 239).

³³ Lidia Geppertowa – psycholog, specjalistka psychologii rozwoju, współpracowniczką Stefana Szumana, prowadziła pod jego kierunkiem badania porównawcze nad myśleniem i posługiwaniem się językiem przez dzieci słyszące i głuche; stworzyła Zakład Psychologii Defektologicznej przy Instytucie Psychologii UJ, który w latach 90. XX w. został przekształcony w Zakład Psychopatologii i Rehabilitacji. W latach 70. wyjechała do Szwajcarii (Kielar-Turska, 2006, s. 68).

Poradnia Rehabilitacyjna powołana w Instytucie Matki i Dziecka, dla której prof. Gałkowski przetłumaczył wiele publikacji angielskich i francuskich nadesłanych z zagranicy lub przyniesionych przez gości odwiedzających Instytut.

W roku 1967 Gałkowski uzyskał sześciomiesięczne stypendium Narodów Zjednoczonych na pobyt w wybranych przez siebie kilku krajach europejskich, „aby pogłębić wiedzę z zakresu rehabilitacji i uzyskać większe kompetencje, zapoznając się z osiągnięciami ośrodków zaawansowanych w tej dziedzinie” (tamże, s. 229). Pierwsze dwa miesiące spędził w Paryżu. Tam nawiązał kontakt ze znanym psychologiem prof. Pierre Oleronem z Sorbony, zajmującym się problemami głuchoty, który skierował Go do swego asystenta Henriego Herrena³⁴ w Krajowym Instytucie Dzieci Głuchych przy ul. Saint Jacques. W tej historycznej placówce, „w której w XVIII wieku ks. de l’Epe zapoczątkował systematyczne programy kształcenia głuchych”, mającej niezłe wyposażoną nowoczesną pracownię psychologiczną, prof. Gałkowski prowadził swoje badania. Jednocześnie odbywał staż w szpitalu Saint Vincent Paul, gdzie poznał wiele programów rehabilitacji dzieci z zaburzeniami mowy prowadzonych przez Suzanne Borel-Maisonny, uznawaną za twórczynię francuskiej logopedii i niepodważalny autorytet w dziedzinie audiologii europejskiej. Poznał też dwa ośrodki terapii wychowawczej, utworzone i prowadzone przez Françoise i Alfreda Braunerów. Po dwumiesięcznym pobycie we Francji udał się do Rzymu, w którym nawiązał kontakt np. z grupą psychologów z Uniwersytetu Rzymskiego, z Andrew Comreyem, kalifornijskim psychologiem zatrudnionym jako *visiting professor* w Instytucie Psychologii, czy z prof. Decio Scurim, kierującym Instytutem Głuchoniemych w Rzymie, oraz opublikował w wydawanym przez niego czasopiśmie *Undito, voco, parola*³⁵ artykułu o afazji rozwojowej, przygotowany na podstawie analizy zaburzeń mowy występujących u trzech chłopców hospitalizowanych w Sanatorium Neuropsychiatrii Dziecięcej w Garwolinie. W ramach wspomnianego stypendium prof. Gałkowski trafił również do Szwajcarii, w której zwiedził genewski Instytut Epistemologii Genetycznej kierowany przez Jeana Piageta³⁶; klinikę Bel-Air, gdzie miał okazję wysłuchać wykładów wybitnego europejskiego neuropsychiatry dziecięcego hiszpańskiego pochodzenia prof. Juliana de Ajuariaguerra, uczestniczyć w jego konsultacjach, poznać nowe zasady poradnictwa i pomocy psychologicznej; zapoznać się z działalnością genewskich ośrodków reedukacyjnych i Międzynarodowego Biura Audiofonologii; odbył też miesięczny staż w szpitalu kantonalnym w Lozannie, połączony z wizytacją kilku ośrodków szkolno-wychowawczych dla dzieci głuchych. Przed powrotem do Warszawy odwiedził jeden z najstarszych europejskich instytutów głuchych w Wiedniu oraz – w towarzystwie przebywającego na emigracji dr. Wawrzyńczaka – zwiedził

³⁴ Późniejszego profesora psychologii na Uniwersytecie Nancy II.

³⁵ Nazwa czasopisma *Undito, voco, parola* w tłumaczeniu na język polski oznacza „Palec, głos, słowo”.

³⁶ Jean Piaget (1896—1980) – szwajcarski psycholog, biolog, epistemolog, twórca teorii rozwoju poznawczego, „która zrewolucjonizowała sposób myślenia o dziecięcym umyśle” (https://pl.wikipedia.org/wiki/Jean_Piaget, pobr. 23.09.2020 r.).

słynną klinikę wiedeńskiego psychiatry dr. Andreasa Retta (1924–1997), znanego badacza zaburzeń neurorozwojowych, od którego nazwiska pochodzi nazwa zespołu Retta (tamże, s. 215, 229–234).

Bezpośrednio po przyjeździe do Warszawy mimo rozczarowania brakiem „oczekiwanych reakcji ze strony współpracowników wobec przywiezionych [...] materiałów, spostrzeżeń i planów dalszego działania” włączył się jeszcze w organizację mającego się odbyć po raz pierwszy w Polsce Piątego Światowego Kongresu Federacji Głuchych pod hasłem „Głusi wśród słyszących”, ale już rok później zrezygnował z dotychczasowej pracy i rozpoczął karierę akademicką w Katedrze Psychologii Teoretycznej i Eksperymentalnej na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, która powstała w 1954 r. „w okresie szalejącego stalinizmu”, prowadzącego totalną walkę z Kościołem i nauką katolicką, na zgłiszczach zlikwidowanych dwóch potężnych ośrodków myśli teologicznej, jakimi były Wydziały Teologii Katolickiej w Krakowie i Warszawie (Mandziuk, 2004, s. 295). Podjęcie tam pracy w 1968 r. zbiegło się z bardzo burzliwymi wydarzeniami w Polsce i na świecie, które doprowadziły do głębokich zmian w życiu politycznym, społecznym i kulturalnym. O ile na świecie dominowały masowe protesty studenckie przeciwko „przedłużającej się wojnie w Wietnamie, polityce amerykańskiej w krajach Trzeciego Świata czy rządów i tradycjom konserwatystów”, to w Polsce, oprócz obchodów Jubileuszu 50-lecia odzyskania przez Polskę Niepodległości, na pierwszy plan wysuwały się wydarzenia marcowe, „przymusowej emigracji osób żydowskiego pochodzenia, «praskiej wiosny»³⁷ oraz jej pacyfikacji przez wojska Układu Warszawskiego” (Polewska, 2018). Towarzyszący im niepokój nie zahamował jednak działalności naukowej prof. Gałkowskiego, który w 1969 r. na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie obronił pracę doktorską, przygotowaną pod kierunkiem doc. dr Lidii Geppertowej, pt. *Opieka psychologiczna nad małym dzieckiem głuchym*, uzyskując stopień naukowy doktora nauk humanistycznych, zaś w czerwcu 1974 r., bezpośrednio po powrocie z rocznego stażu naukowego w Narodowym Instytucie Zdrowia i Badań Medycznych (INSERM) w Montrouge pod Paryżem, na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie po pomyślnym przejściu procedury habilitacyjnej uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego. Powołani do oceny Jego dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej pt. *Dzieci specjalnej troski. Psychologiczne podstawy rehabilitacji dzieci opóźnionych umysłowo* (1972) prof. Aleksandra Mitrinowicz-Modrzejewska z Akademii Medycznej w Warszawie, prof. Zofia Sękowska z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, prof. Jan Konopnicki z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie oraz prof. Eugeniusz Geblewicz z Akademii Wychowania Fizycznego im. J. Piłsudskiego w Warszawie zgodnie podkreślili doniosły wkład, jaki Gałkowski wniósł w rozwój pedagogiki specjalnej i psychologii defektologicznej oraz popularyzację wiedzy dotyczącej różnych

³⁷ „Praska wiosna” – „okres politycznej liberalizacji w Czechosłowacji”, trwający od 5 stycznia do nocy z 20 na 21 sierpnia 1968 r., w czasie której ZSRR oraz inni członkowie Układu Warszawskiego dokonali brutalnej inwazji na ten kraj (https://pl.wikipedia.org/wiki/Praska_Wiosna, pobr. 16.08.2020).

form opieki i rehabilitacji dzieci z zaburzeniami rozwoju (por. Arch. UMCS, sygn. K 62/110, akta przewodu habilitacyjnego prof. Gałkowskiego).

Zdaniem Sękowskiej (tamże, s. 37) osiągnięcia naukowe prof. Gałkowskiego świadczą „o Jego gruntownym przygotowaniu do samodzielnej pracy badawczej i Jego bogatej erudycji. Publikacje czy to w formie studiów i artykułów, czy książek i skryptów, wnoszą wiele nowego do dotychczasowej wiedzy z zakresu oligofrenii i surdopsychologii. Wyniki Jego badań mają wartość nie tylko przyczynkarską, ale stanowią koncepcję zweryfikowanych metod rewalidacji psychologicznej i wychowawczej dzieci upośledzonych umysłowo i/oraz rehabilitacji logopedycznej dzieci głuchych. Liczne streszczenia, tłumaczenia i recenzje, które opublikował, spełniają z kolei funkcję społeczną, udostępniając czytelnikowi polskiemu cenne prace naukowe, albo podręcznik pedagogiki specjalnej pióra obcych autorów”. O książce, która była podstawą do otwarcia przewodu habilitacyjnego, wymieniona recenzentka napisała:

Książka Tadeusza Gałkowskiego [...] jest zebraniem i systematyzacją wniosków i postulatów, zawartych w różnych publikacjach specjalistycznych, dotyczących dziedziny wychowania i opieki nad dziećmi głębiej upośledzonymi. Podsumowuje również wyniki długoletnich badań własnych autora. Praca ta to przede wszystkim rozległa informacja o wielu zagadnieniach związanych z rehabilitacją oligofreników, o próbach ich rozwiązania i uzyskanych rezultatów. Autor prezentuje wielką ilość stanowisk i poglądów teoretycznych, eksperymentów psychologicznych i pedagogicznych (bibliografia liczy 168 pozycji) (tamże, s. 37).

Analizując źródła sukcesów naukowych prof. Gałkowskiego, Konopacki (tamże, s. 29) zwrócił uwagę na fakt, że były one naturalną konsekwencją Jego rozwoju naukowego. Do takiego wniosku upoważnia spis prac naukowych opublikowanych do czasu otwarcia przewodu habilitacyjnego, tj. do roku 1971. Spis ten wskazuje, że aż 10 z 40 zamieszczonych na tej liście pozycji zostało napisanych jeszcze przed obroną pracy doktorskiej. Konopacki pisze:

Dodać należy przy tym, że z prac tych tylko niektóre mają bliższy związek z tematem rozprawy doktorskiej. Podkreślam to dlatego, że właśnie w tym tkwi charakterystyczna cecha ambicji, pragnień i zainteresowań naukowych habilitanta. Były one już wtedy dalekosiężne i szerokie, a doktorat, który dla wielu pracowników nauki jest otwarciem drzwi w świat, był dla Niego jednym z koniecznych elementów. Że tak należy rozumieć Jego dorobek naukowy potwierdza fakt, że właśnie już w tym czasookresie ujawniła się Jego ogromna ruchliwość naukowa i to zarówno w Polsce, jak i za granicą. Fakt, że młody człowiek jeszcze bez wizytówki doktora został dopuszczony do wystąpienia na międzynarodowym Kongresie, że współpracuje już wtedy z amerykańskim czasopismem «DSH Abstracts», że wiele miesięcy zdołał On spędzić na studiach zagranicznych (Włochy, Francja, Szwajcaria, Austria), ma swoją jednoznaczną wymowę (tamże, s. 29–30).

Uzyskanie statusu samodzielnego pracownika naukowego otworzyło przed prof. Gałkowskim nowe możliwości awansu zawodowego, istniejące od 1.10.1974 do 30.09.1983 r. na UMCS w Lublinie, gdzie przez dwa pierwsze lata

pracował na stanowisku adiunkta w Zakładzie Psychopedagogiki Specjalnej Instytutu Pedagogiki i Psychologii na Wydziale Pedagogiki i Psychologii, a przez następne dwa lata – na stanowisku kierownika Zakładu Psychologii i Patologii Rozwoju nowo powstałego Instytutu Psychologii, by w końcu na pięć lat objąć funkcję jego wicedyrektora, współpracującego w ostatnich dwóch latach swojej kadencji, w ramach prac zleconych, z Wydziałem Pielęgniarskim lubelskiej Akademii Medycznej (por. Arch. UMCS, sygn. K 6246, akta osobowe byłych pracowników).

W 1983 r., po nadaniu Mu przez Radę Państwa tytułu naukowego profesora nauk humanistycznych, związał się aż do roku 2007 z Wydziałem Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego, w którym był prodziekanem, twórcą i kierownikiem Katedry Psychologii Rehabilitacji³⁸ oraz inicjatorem wielu cennych naukowych i dydaktycznych działań (Arch. UW, sygn. 30203, akta osobowe T.S. Gałkowskiego)³⁹. Jednocześnie w latach 1984–1989 i 1995–2010 pracował na Wydziale Rehabilitacji w Akademii Wychowania Fizycznego im. J. Piłsudskiego w Warszawie, w którym pełnił funkcję kierownika Pracowni Pedagogiki Specjalnej i Psychologii Rehabilitacyjnej, a latach 2005–2008 – funkcję prorektora ds. nauki i współpracy międzynarodowej (Arch. AWF, sygn. 1400–N i 2099–N, akta osobowe T.S. Gałkowskiego). W latach 2005–2020 pracował na Wydziale Psychologii w SWPS Uniwersytet Humanistyczno-Społeczny, w którym w latach 2013–2019 kierował Katedrą Psychologii Poznawczej, Rozwoju i Edukacji (inf. z Działu Kadr SWPS).

We wszystkich tych instytucjach prof. Gałkowski dał się poznać jako wybitny specjalista z zakresu psychologii rehabilitacji, który w harmonijny sposób potrafi łączyć działalność naukową z działalnością dydaktyczną i społeczną. Jego prace badawcze koncentrowały się „wokół psychologicznych uwarunkowań procesu rehabilitacji ze szczególnym uwzględnieniem rozległych zaburzeń rozwojowych oraz problematyki procesu porozumiewania się” (Domagała-Zyśk, 2018, s. 254). Dzięki rozległym kontaktom z placówkami badawczymi USA, Wielkiej Brytanii, Francji i Włoch oraz wieloletniej współpracy z Narodowym Instytutem Zdrowia i Badań Medycznych (INSERM) we Francji, Ośrodkiem Badań Głuchych w Wielkiej Brytanii oraz Europejską Radą Regionalnej Światowej Federacji Zdrowia Psychicznego zainicjował w Polsce badania dotyczące diagnozy i terapii dzieci z dysfunkcją słuchu i autyzmem. „W 1982 roku zorganizował pierwszą w kraju klasę dla dzieci z autyzmem w Szkole Specjalnej nr 243 w Warszawie” (tamże, s. 254). W tym samym roku z inicjatywy i pod patronatem prof. Gałkowskiego został powołany Polski Komitet Audiofonologii, afiliowany przy Międzynarodowym Biurze Audiofonologii i ściśle powiązany z Polskim Towarzystwem Naukowym Zaburzeń Słuchu, Głosu i Komunikacji Językowej; w 1990 roku również z Jego inicjatywy zostało założone Krajowe Towarzystwo Autyzmu, skupiające aktualnie

³⁸ Obecnie Katedra Psychologii Zdrowia i Rehabilitacji.

³⁹ Już wcześniej (w latach 1979–1983) w niepełnym wymiarze godzin pracował na tym Wydziale w Katedrze Psychologii Wychowawczej (por. Arch. UMCS, sygn. K 6246, akta osobowe byłych pracowników).

18 oddziałów terenowych i zrzeszone w Międzynarodowym Towarzystwie Autyzmu – Europa, którego prezes – dr Pat Matthews – w 2012 r. opublikował Kartę Praw Osób z Autyzmem, opracowaną wspólnie z Profesorem. Nie można nie wspomnieć o jeszcze jednej organizacji założonej przez Profesora w 1966 r. – Warszawskim Kole Polskiego Towarzystwa Logopedycznego, któremu przewodniczył od 1990 r., oraz o Jego funkcji naczelnego redaktora takich czasopism naukowych, jak *Audiofonologia i Dziecko Autystyczne*, które w znacznym stopniu przyczyniły się do rozwoju wiedzy psychologicznej na temat zaburzeń słuchu, głosu i komunikacji językowej, a także metod wspomagania rozwoju osób z autystycznym spektrum zaburzeń.

Ten krótki przegląd najważniejszych form działalności prof. Gałkowskiego ukazuje, że był On wybitnym przedstawicielem światowej psychologii. W trakcie swojej ponad 60-letniej aktywności zawodowej przygotował kilkadziesiąt prac naukowych, opublikowanych w najważniejszych polskich i zagranicznych wydawnictwach. Jak podaje Marta Pąchalska (2002, s. 27–28), do 2002 r. był promotorem 321 prac magisterskich, 35 prac doktorskich oraz patronem 56 prac habilitacyjnych i recenzentem licznych prac naukowych, członkiem 19 krajowych i międzynarodowych towarzystw naukowych⁴⁰. Nigdy nie sięgał po władzę i sławę, ale sława sama Go odnalazła”. Wśród wielu osób cieszył się wielkim autorytetem, wynikającym „z rzadkiego połączenia wielkiego umysłu i wielkiego serca” (tamże, s. 28). W trosce o przyszłość współczesnej psychologii skierował do młodych psychologów podejmujących aktywność zawodową w warunkach całkowicie odmiennych od tych, jakie były udziałem Jego pokolenia, następujące przesłanie:

[...] by nie stracili z oczu faktu, że człowiek jest ukształtowany nie przez dziesiątki, lecz steki, a nawet miliony lat istnienia. Nie powinni zapominać o tym, że działając w określonych warunkach socjoekonomicznych, można zgubić czasem z pola widzenia te wartości, które mają nadal charakter nieprzemijający. Należy do nich godność jednostki i jej prawo do wszechstronnego rozwoju (Gałkowski, 1998, s. 269–270).

Przestrzeżenie tych wartości jest szczególnie ważne dla budowania pozytywnego obrazu u osób niepełnosprawnych. Swoje stanowisko w tej kwestii prof. Gałkowski wyraził w jednym z ostatnich wywiadów, jakiego udzielił dziennikarzowi *Polityki* Pawłowi Walewskiemu (2019). Odwołując się do autobiograficznej książki amerykańskiego pedagoga specjalnego cierpiącego na zaburzenia autystyczne prof. Stephena Shore’a z Adelphi University w Nowym Jorku, poruszył problem, „jak w chorobie się nie załamać, a nawet uznać swoje życie za udane”. Zapytany przez swego rozmówcę o przepis na osiągnięcie dobrostanu w przypadku poważnej choroby, stwierdził:

⁴⁰ Zestawienie to nie jest pełne, gdyż nie obejmuje wielu prac prowadzonych po 2002 r., których ze względu na rozproszone dane nie udało się skatalogować, np. dwóch doktoratów obronionych w 2010 i 2016 r. w SWPS.

Nie ma jednej recepty dla wszystkich. Każdy musi przejść tę drogę samodzielnie, byle nie w samotności. Rodzina może zapewnić stopniowe wykorzystywanie indywidualnych zasobów, jeśli potrafi racjonalnie oceniać potrzeby i szanse chorego dziecka. Istotną rolę odgrywa wymiana doświadczeń między rodzicami i partnerska współpraca z profesjonalistami. Niezbędne są też dowody sympatii ze strony otoczenia. Chodzi w tym wszystkim o uzyskanie maksymalnej samodzielności. Wydaje mi się, że to ona stanowi istotny czynnik mający wpływ na dalsze losy i przystosowanie do życia (tamże).

Kilka miesięcy później Profesor „wymknął się naszym oczom” – jak to określił w jednym z wierszy ks. Jan Twardowski. Na szczęście pozostała po Nim pamięć oraz wdzięczność „za Jego piękne i oddane drugiemu człowiekowi życie”⁴¹, które, miejmy nadzieję, stanie się źródłem inspiracji dla wielu specjalistów pracujących z osobami niepełnosprawnymi.

Bibliografia

- Cieślak, A. (2020). Moje szkoły. W: J. Kołodziejcki (red.), *Częstochowa w PRL-u*. T. II (s. 237–263). Częstochowa: Stowarzyszenie Pokolenie.
- Domagała-Zysk, E. (2018). Gałkowski Tadeusz. W: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia 100-lecia KUL*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Dziewońska-Chudy, E. (2013). II Liceum Ogólnokształcące im. Romualda Traugutta w Częstochowie – szkoła tradycji i patriotyzmu. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Filologia Polska. Historia i Teoria Literatury*, 13, 105–121.
- Gałaszewska-Chilczuk, D. (2013). „Wrogie” Uniwersytety. *Polityka państwa komunistycznego wobec Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (1944–1965)*. Warszawa: Warszawska Firma Wydawnicza s.c.
- Gałkowski, T. (1995). Odeszła od nas prof. dr hab. Maria Przetacznik-Gierowska. *Audiofonologia*, VII, 239–240.
- Gałkowski, T. (1998). Autobiografia. W: T. Rzepa (red.), *Historia psychologii polskiej w autobiografiach*. Część III. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Hryniwicka, A. (2013). Dwudziestowieczne wzorce pedagogiczne – Maria Grzegorzewska i Janina Doroszevska. *Studia Gwaroznawcze*, 2, 25–65.
- Kielar-Turska, M. (2006). Krakowski ośrodek psychologii. *Prace Komisji Historii Nauki Polskiej Akademii Umiejętności*, 7, 51–76.
- Kołodziejcki, J. (2005). *85 lat Gimnazjum i Liceum im. R. Traugutta w Częstochowie 1920–2005*. Częstochowa: Firma Poligraficzno-Introligatorska „Udziałowiec”.
- Mandziuk, J. (2004). Pierwszy Zjazd Absolwentów ATK i UKSW w Warszawie. *Saeculum Christianum: pismo historyczno-społeczne*, 11(2), 291–298.
- Pąchalska, M. (2002). Profesor Tadeusz Gałkowski: życie, działalność i pasje naukowe. W: Z. Tarkowski, G. Jastrzębowska (red.), *Człowiek wobec ograniczeń* (s. 27–49). Lublin: Wydawnictwo Fundacji „ORATOR”.
- Polewska, A. (2018). Pół wieku neokatechumenatu. *Niedziela*, 20, 6–7.
- Skorupski, S., Auderska, H., Łempicka, Z. (1974). *Mały słownik języka polskiego*. Warszawa: PWN.

⁴¹ Nekrolog Dolnośląskiej Szkoły Wyższej. *Gazeta Wyborcza* z dnia 6.08.2020 r.

- Świdorski, T.A. (2019). *Przewodnik po głuchej Warszawie*. Cz. III. *Niesłyszący w PRL*. Warszawa: Instytut Historii Głuchych „Surdus Historicus”.
- Twardowski, J. (2018). *Wierzę w radość*. Poznań: Wydawnictwo św. Wojciecha.
- Walewski, P. (2019). *Mimo wszystko* [rozmowa z prof. Tadeuszem Gałkowskim]. *Poradnik Psychologiczny Ja My Oni*, 36, 50–53; <https://www.polityka.pl/jamyoni/1932824,1,budowanie-pozytywnego-obrazu-siebie.read>.

Źródła internetowe

- <http://arch.awf.edu.pl/aktualnosci.php?id2=353>, pobr. 1.09.2020 r.
- <http://czestochowskie24.pl/rozmowa-dnia/czestochowa-konferencja-o-autyzmie/>, pobr. 8.08.2020 r.
- <http://psych.uw.edu.pl/o-nas/historia/mariusz-maruszewski>, pobr. 31.08.2020 r.
- <http://www.tenhumbergreinhard.de/transportliste-der-deportierten/transportliste-der-deportierten-1941/transport-23071941-warschau.html>, pobr. 10.08.2020 r.
- <http://zss23korczak.edu.pl/o-orskole/histia>, pobr. 8.08.2020 r.
- <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Szuman-Stefan;3983606.html>, pobr. 1.09.2020 r.
- <https://lubimyczytac.pl/autor/34740/wladyslaw-tatarkiewicz>, pobr. 5.08.2020 r.
- <https://pl.whhttp://absolwent.traugutt.net/>, pobr. 4.08.2020 r.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Henryk_Greniewski, pobr. 1.09.2020 r.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Jean_Piaget, pobr. 23.09.2020 r.
- [https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Kossakowski_\(lekarz\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Kossakowski_(lekarz)), pobr. 2.09.2020 r.
- [https://pl.wikipedia.org/wiki/Kazimierz_Dąbrowski_\(psycholog\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Kazimierz_Dąbrowski_(psycholog)), pobr. 31.08.2020 r.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Leon_Kaczmarek, pobr. 31.08.2020 r.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Mieczysław_Choynowski, pobr. 1.09.2020 r.
- https://www.wikiwand.com/pl/Mieczysław_Michałowicz, pobr. 1.09.2020 r.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Mieczysław_Ziemnowicz, pobr. 1.09.2020 r.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Natalia_Reuttowa, pobr. 31.08.2020 r.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Praska_Wiosna, pobr. 16.08.2020 r.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Ralph_Waldo_Emerson, pobr. 5.08.2020 r.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Szkoła_Podchorążych_Rezerwy, pobr. 11.08.2020 r.
- [https://pl.wikipedia.org/wiki/Tadeusz_Tomaszewski_\(psycholog\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Tadeusz_Tomaszewski_(psycholog)), pobr. 1.09.2020 r.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Władysław_Biegański, pobr. 5.08.2020 r.
- <https://psychologia.uj.edu.pl/instytut/historia>
- https://wbh.wp.mil.pl/pl/skanydetale_wyszukiwarka_bazy_personalne/154600/, pobr. 10.08.2020 r.

Źródła archiwalne

- Arch. AWF, sygn. 1400–N i 2099–N, akta osobowe pracownika T.S. Gałkowskiego.
- Arch. Państw. w Częstochowie, zesp. arch. nr 8/422.
- Arch. Uniwersyteckie KUL, Wydział Filozofii, sygn. F 13945, akta osobowe studenta T.S. Gałkowskiego.
- Arch. UKSW, sygn. DK – 1/172, akta osobowe pracownika T.S. Gałkowskiego.
- Arch. UMCS, sygn. K 62/110, akta przewodu habilitacyjnego T.S. Gałkowskiego.
- Arch. UMCS, sygn. K 6246, akta osobowe byłych pracowników.
- Arch. UW, sygn. 30203, akta osobowe pracownika T.S. Gałkowskiego.

Wybrane publikacje prof. Tadeusza Gałkowskiego⁴²

- Gałkowski, T. (1964). *Riabilitazione dell' aphasia dal di vista della cibernetica*. Atti del 3 Congresso Internazionale di Medicina Cibernetica. Napoli, 109–112.
- Gałkowski, T. (1972, 1973, 1975). *Wybrane zagadnienia z defektologii*. Warszawa: ATK.
- Gałkowski, T. (1972, 1979). *Dzieci specjalnej troski. Psychologiczne podstawy rehabilitacji dzieci opóźnionych umysłowo*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Gałkowski, T. (1973). *Rehabilitacja dzieci głuchych w wieku przedszkolnym*. Warszawa: ATK.
- Gałkowski, T. (1977). *Rozwijanie zdolności dziecka*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Gałkowski, T. (1980). *Usprawnienie dziecka autystycznego w rodzinie*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Walki z Kalectwem.
- Gałkowski, T. (1994). *Developpement et education des enfants sourds et malentendants*. Paris: Edité par PUF.
- Gałkowski, T. (1995). *Dziecko autystyczne w środowisku rodzinnym i szkolnym*. Warszawa: WSiP.
- Gałkowski, T. (2002). *Jak zrozumieć swoje dziecko. Pierwsze sześć lat życia*. Warszawa: PZWL.
- Gałkowski, T., Jastrzębowska, D. (red.). (1999). *Logopedia. Pytania i odpowiedzi. Podręcznik akademicki*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Gałkowski, T., Kaiser-Grodecka, I., Smoleńska, J. (1976, 1978, 1989). *Psychologia dziecka głuchego*. Warszawa: PWN.
- Gałkowski, T., Kiwerski, J. (1986). *Encyklopedyczny słownik rehabilitacji*. Warszawa: PZWL.
- Gałkowski, T., Pisula, E. (red.). (2006). *Psychologia rehabilitacyjna. Wybrane zagadnienia*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN.
- Gałkowski, T., Radziszewska-Konopka, M. (red.). (2011). *Wspomaganie rozwoju małego dziecka z wadą słuchu*. Warszawa: Polski Komitet Audiofonologii.
- Gałkowski, T., Tarkowski, Z., Zalewski, T. (red.). (1993). *Diagnoza i terapia zaburzeń mowy*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Szeląg, E., Gałkowski, T., Jastrzębowska, G. (red.). (2005). *Podstawy neurologopedii*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Szymankiewicz, J., Gałkowski, T. (2010). *Sztuki Walki. Zwycięstwo nad sobą. Psychofizyczne podstawy systemowego szkolenia według doświadczeń Azji Centralnej i Wschodniej*. Wrocław: Wydawnictwo Naukowe ATLAS.
- Zasępa, E., Gałkowski, T. (red.). (2014). *Oblicza psychologii klinicznej*. Gdańsk: GWP.

⁴² Szczegółowy spis publikacji prof. Gałkowskiego znajduje się na stronach bazy wiedzy SWPS i UW.